پیاوێك لە وشە یان ڕەشنوسی گەڕیدەیەك
لێدوانێك سەبارەت بە دوا وڕێنەكانی ئەنوەری ڕەشی عەولا

ئەنوەر لە ((وابزانم بووم بە ...وشە)) خوێنەر لەبەردەم پرسیارێكدا سەرسام دەكات ،ئەویش پرسیاری بوون بە وشەیە.وشە ئیتر بۆ ئەنوەر بەوە دەرچووە هۆكارێك بێت بۆ گوزارشت كردن لە خەونەكانی، لەوە دەرچووە گوزارشت بێت لە دیمەنە كەس نەدیوەكانی كامێرای شیعری ئەو،وشە بۆ ئەنوەر لەوە دەرچووە هەر بۆراقی گەڕان و پشكنینی نهێنیەكانی سەفەر و بیابان و سەراب و ئافرەت بێت!.وشە ئێستا خودی شاعیرەو شاعیریش ڕاشكاوانە تەسلیم بە وشە ئەبێت.

((وا بزانم بووم بە ...وشە)) كە بەزمانی ئەنوەر خۆی ((وڕێنەگەلێكی كوردێكی تاراوگەنشین))ە پێویستی بە خوێندنەوەی چەند ئاستیانە هەیە كەئەم كورتە نووسینە تەنها ئەتوانێ لە ڕووی زمانەوە لێیان وردببێتەوە .

ئەی ئەو شاعیرە موسافیرەی
دڵت
ئابڵووقەی ئەقڵ... و
ئەقڵت
ئابڵووقەی جەستەو...و
سەرنجت
ئابڵووقەی ئابڵووقە سركەكان دەدا
تۆ...
بەم ڕشتنی گۆشەگیریانەت
چ ئەفسونگەلێكی((ئەودیو جوانی
ناشیرینیەكانمان))
بۆ تەفسیر دەكەیت؟

((وا بزانم بووم بە...وشە ل 28–29))

ئەم گۆشەگیرییەی ئەنوەر نەك هەر تەنها دەلالەتی زمانەوانی هەیە،بەڵكو لەڕووی سۆژیۆلۆژییەوە قابیل بە ئاوڕدانەوە و لێوردبوونەوەیە.هەم هەلومەرجە تایبەتی و هەرە شەخسی یانە دەخوازێ شێوازێكی تایبەت لەدەربڕین گوزارشت كردن لەخۆی بەرهەم بهێنێ كە من وای بۆ دەچم ئەم زمانە شیعرییەی ئەنوەر هەوڵدانێكە لەم بوارەدا.

زمانی شیعری ئەنوەر لە((وا بزانم بووم بە...وشە)) بەبەراوورد بە ((گەڕان بەنیشتمانەكانی سەرابدا)) و ((لە سەمای سەرمەدییا)) و ((كۆمۆنەی نان)) ئاڵوگۆڕێكی شاقوڵیانەی بەسەردا هاتووە كە خوێنەرێكی جیدی ئەنوەر لەیەكەم چاوپیاخشاندندا ئەم ڕاستییەی بۆ دەردەكەوێ!.

ئاستی زەمەنی نێوان ئەنوەر و وشە تەنها هەناسەیەكە .زمانی ئەنوەر زمانی هەناسەی وشەكانە ،زمانێكە كە پێویستی بە تەفسیری زمانەوانیە.((لەبەر ئەوەی زمانی نوسین وەبەتایبەتی زمانی شیعر پێویستە زۆر گەش و دیار بێت و هەڵگری كۆمەڵێ توانایی تایبەتمەند بێت لە واتا و ڕوئیا و كە هونەرمەند لێی بەهرەمەند بێت و بۆ ئەوەی بە شێوازێكی هونەری جوان گوزارشتی لێ بكات. دیر الملاك ل 174))

ئەنوەر لە((وابزانم بووم بە...وشە)) دا لەدوو ئاستدا زمانی تەوزیف كردووە.ئاستی یەكەم، ئاستی جوڵەی لۆژیكە لە شیعر كەئەمەش شێوازی دەربڕین و وێنەكان و چۆنیەتی خەیاڵ و پرسیاركردن و...تاد.ئاستی دووەمیش وون كردنی وشەیە لەزمانی

شیعری و دۆزینەوەی واتاکانیەتی. ئەگەر((وشە یەکەیەکی زمانەوانی بێت بۆ گوزارشت کردن لە تێڕوانینمان بەکار بهێنرێت ئەوا ئەو یەکەیە لای ئەنوەر لە ساتە هەناسەکانی نووسیندا چڕ بۆتەوە. ((The wonder of words p 11

لێرەدا خوێنەر هەقیەتی پرسیاری ئەوە بکات کە ئەنوەر بەشوێن چیەوەیە؟ئەنوەر لەرێگەی ئەم کۆمەڵە ورێنەوە ئەیەوێت چیمان پێ بڵێت؟کێ کێی بەبارمتە گرتووە ئایا ئەنوەر بارمتەی وشەیە یان وشە بارمتەی شاعیرە؟دوا جار ئایا شاعیر لە رێگەی ئەو تێکستانەوە دەمانکاتە چ بەشێك لەو دەقانەو ئێمە چ رۆڵێك ئەگێرین لەو پرۆسەیەدا؟

ئەنوەر بۆ ناسینی ڕەهەندی خودی خۆی ئەو پرسیارە دەوروژێنێ((من کێم؟ چۆن خۆم بناسم و چۆن حەقیقەت دەناسم ئەدۆنیس شیعریەتی خوێندنەوە ل 47)) وەڵامەکەشی دەبێ لە دووتوێی نهێنی وشەدا بۆێ بگەڕێین.چونکە ئەنوەر

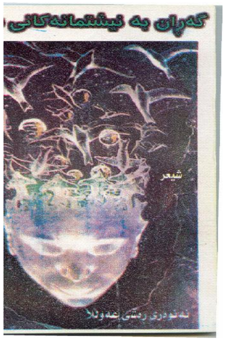

تەنیاترە، لەنەغمەی
ئاو
کەلە هەبوونییەوە
بەنیاز بووە
ئایەتی سەما و سەفەرەکانی
لە
ویژدانی رۆژگارەکاندا بنوسێتەوە (ئاو)
گوناهکارترە،لە پەیڤینەکانی نووریش
کەناخوازێ
پەنجەرەی نهێنیەکانی
بەرووی
وشە ئەغیار و ئاخدارەکانی-بوون-دا
والآ بکاتەوە (نوور)

ئەنوەر=ئاو+نوور

((وا بزانم بووم بە...وشە ل 32))

ئەم شێوازە لەنووسینەوەی خود و پێناسەکردنی ، ئاوێتە بوونی شاعیرە بە پرۆسەی رۆچونە نێو وشەوە. پرۆسەیەك لەسەرەخۆ و هێواش دەست پێ دەکات و خوێنەریش لەگەڵ خۆی رادەپێچێتە نێو گێژەڵووکەکەوە!

زمانی شیعری ئەنوەر زمانێکی شەفاف و روون نیە،زمانێکی ناسك نیە،زمانێکی قورسە بەئاستێك کە تەسنیعکاری رەوانبێژی تێدا کراوە کە قورسایی خستۆتە سەر دەقەکان وهێندەی تر تێکستەکانی تەمومژاوی تر کردووە.زمانی شیعری لە ((وا بزانم بووم بە..وشە)) ،زمانێکی چرە،زمانێکە دەخوازێ خوێنەر بەوردی بیخوێنێتەوە تا لەدووتوێی ووشەکاندا ئەو هەستە دەرك پێ بکات کە شاعیر مەبەستیەتی بیگەیێنێت پێمان.لەو بڕوایە دام ئەگەر بە قووڵی رۆنەچینە نێو ووشەکانەوەپردێکی بەستەوەری لەنێوان خودی تێکستەکان و لێکدانەوەی وشەکانی شاعیر پێکنەهێنین سانا نیە نهێنی تێکستەکان کەشف بکەین!.چونکە ((زمان هەر تەنها ئامرازی گەیاندنی مانای جیاواز لەخۆ ناگرێت،بەڵکو بەشێوەیەکی باشتر خۆی دەبێتە مانا،چونکە هەر خۆی فیکرە،نەك هەر هێندەش بەڵکو لە پێش ئەویشدایە،چونکە مەعریفەت بەدوای ئەودا دێ،لێرەدا پێوانەی مانا لەزماندا خۆی دەدۆزێتەوە و لەرێسا دیاریکراوەکانی ئەودا جێگیر دەبێ. ئەدۆنیس شیعرییەتی خوێندنەوە ل 93 .))

زمان بۆ شاعیر چەکە،ئەو چەکەی کەئەگەر داینێ لەوانەیە لەجەنگە پیرۆزەکانیدا تێدا بچێت.((تۆ وا ڕاهێنراوی بۆ خوێندنەوە وهەروەها دەبینی نووسەرەکانیش وشە وەکو چەکێك ،وەکو هۆکارێکی مەزاجی بەکاردەهێنن بۆ دارشتن و داهێنانی

هەست و نەستیان. Word Power p 1)).زمان بۆ شاعیر خۆ ناسینەوەیەکی ترە لەنێو ئەو ڕەهەندانەی کەشاعیر عەودالە تیایدا،زمانی بەرجەستەکردنەوەی قودرەتێکە کەلەناخی ناخماندا پەنگی خواردۆتەوە و بەدوای مەنفەسێکدا دەگەڕێت تا بتەقێتەوە.

لایەنێکی تری زمانی شیعری ئەنوەر ئەو دەستەواژە و وشە نامەئلوفانەیە لەزمان کەزۆر بەکەمی بەکاردەهێنرێن،بەواتایەکی تر زمانی شیعری ئەنوەر ،زمانێکی مەوسوعیییە و وشەکانیش قاموسین.ئەمەش لەلایەکەوە دەرخەری جۆرێکە لەتوانایی و زاڵبوون بەسەر زماندا و لەلایەکی تریشەوەهەوڵدانە بۆ دوورکەوتنەوە لەو زمانە سادەیەی کەزەمەنێکە شیعری کوردی خۆی پێ دەنووسێتەوە.من خۆم لایەنگری زمانێکی چڕو ناسادەم،بەڵام لایەنگری زمانی قاموسی نیم!!ئەمەیان پێم وایە کاریگەری دەبێت بەسەر مۆسیقا و هارمۆنیای پێکهایە شیعرییەکان و ڕوحی شیعر لاواز دەکات.ئەدۆنیس ئەڵێ((تازەگەری شیعری لەهەر زمانێ بێت،لەپێش هەموو شتێك تازەگەری خودی ئەو زمانەیە)) یان دەڵێت((بەهای زمانی تازەگەری ناکرێ لەدەرەوەی بەهای زمان و مێژووی ئیبداعی ئەو زمانەوە تەماشا بکرێ)) .دیارە من ناکۆکی نابینم لەنێوان زمانی قاموس و شۆڕش لە زمان تەنها ئەوە نەبێت زمانی قامووسی دەق دەباتە دەرەوەی ساختمانی داهێنانەوە.پەرەپێدانی زمانی قامووسی کز کردنی توانا داهێنانەکانی زمانە .

گەر دەستت بگات بە گیانی
و
ش
ە
ی
ە
ی
دەرگاکانی یەزدانت بۆ
دەکەوێتە سەر گازەرای پشت
منالانی خۆر
فێری وازییەکانی
گوڵشەنستانت دەکەن
-با- نهێنی چاخەکانی خۆیت بۆ دەژەنێ
عەرشی ئاو
دەیدرکێنێ بۆ تەڕە و
ژیان بۆ درۆیەکی هێند... شەنگ و
ج
و
ا
ن
ە

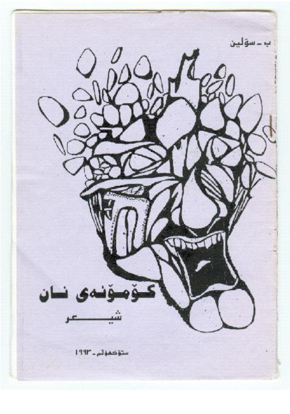

((وا بزانم بووم بە... وشە ل 24-25
))

ئەم دەست ڕاگەیشتنانەی ئەنوەر لە سەرەتا دایەو ئەوەتا تەنها ((ئەلف))ی پێشکەش کردووین و خۆ ئەگەر بەم ئاستەوە پیتەکانی تری زمانمان لە کۆمەڵە کۆمەڵێ شیعری تردا بخاتە بەر دەست ،ئەوا بەدڵنیاییەوە دەرگای یەزدانی بۆ دەخرێتە سەر پشت!،ئەو دەرگایەی کەتەنها داهێنەران دەتوانن هاموشۆی پیادا بکەن.

من وای بۆ دەچم ئەنوەر لە پێویستی دەرك کردن بە نوێ بوونەوە و داهێنانەوە پەنای بردۆتە بەر ئەم شێوە زمانە و هەوڵ دەدات بچێتە دەرەوەی بەرگە کۆنەکەی زمانی شیعر،چونکە((زمان ئامانجی یەکەمی گۆڕانە کە شیعر دەخوازێ ووتە و دەستەواژە کۆنەکان وەلابنرێت و وشە و دەستەواژەی نوێ بهێنرێتە نێو زمانەوە و وشەش ملکەچ بکات بۆ ڕەخنەی ئینتیقائی. التجربه الخلاقه ل 6)).

شاعیر لە میانەی ئەم کۆمەڵە وڕێنەیەوە دەردەکەوێ کە تەنیایە،بۆیە خۆی و خودی خۆی گەڕیدەیەکن بە شوێن مانا وونبووەکانی وشەو پێناسەکردنەوەی وشەوە.ئەگەر وشە هۆکاری دەربڕینی هەست و ئایدیاکان بێت لەڕێگەی زمانەوە، ئەوا لای شاعیر جیهانێکە سەرتاپای بیرکردنەوەی داگیرکردووە.شاعیر هێندە غەرقی زات بووە تەنانەت لەسەرجەم کۆمەڵە وڕێنەکەدا تاڵە داوێکی پەیوەندی نادۆزیتەوە بۆ ژیانی کۆمەلایەتی و پەیوەندییە کۆمەلایەتیەکان.من لەکاتی خوێندنەوەی وڕێنەکانی شاعیردا وام هەست دەکرد کە((ڕۆبنسۆ کرۆسۆ))یەکی کورد زمان خەریکە لەڕێگەی تەماشا کردنی سروشتەوە جارێکی تر لەنێو زەمەنێکی دیاریکراودا بێئەوەی هیچ دەلالەتێکی مێژووییمان بداتە دەست سەبارەت بە شوێن و پێگەی جوگرافی،خەریکی مومارەسە کردنی ژیانی هیچ و بێ مانایە.

ئەگەر قەلەندەرخانەکەی پیرەمێردی شاعیر ژووری چاپخانەکەی بووبێ، ئەوا قەلەندەرخانەکەی ئەنوەری ڕەشی عەولا خودی وشەیەو وەك ئەوەی لە سوڕی مت بووندا بێت خۆی لەنێو وشەدا حەشاردەدات.

شاعیر ئاگایانە بێت یان بێئاگایانە لەم کۆمەڵە شیعرەدا چۆتە دەرەوەی کۆمەڵگە و ژیانشی تەنها لەدواندنی ناخ وهەستدا چڕ کردۆتەوە.لای شاعیر پێوانە فۆرمالییەکانی ژیان دەگۆڕدرێن بەکۆمەڵێ ڕێسا کە زات لەچوارچێوەی لەحزەیەکدا دەبەستێتەوە و زیندانی دەکات.ئەمەش ئەو ئازادییە ڕەهایەیە وەك من ئاگادار بم شاعیر سالانێکە وێڵە بە شوێنیدا.

عەبدولا سلێمان(مەشخەڵ)
کۆتایی سالی 2004
ڤانکوڤەر/کەنەدا

سەرچاوەکان

1-وابزانم بووم بە ...وشە ئەنوەری ڕەشی عەولا 2004 سلێمانی
2-ئەدۆنیس شیعرییەتی خوێندنەوە وەرگێڕانی عەبدونموتەلیب عەبدوڵلا 2002 سلێمانی
3-دیر الملاك د.محسن اتیمش 1982 بغداد
4-التجربه الخلاقه س.م.بورا ترجمه سلافه حجاوی بغداد
5-Peter Funk published by Berkley books Word Power 1980 New York,
6-The Wonder Of Word James Foley Vancouver 1990